

Non esse desperandum

Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν, μὴδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν,
μὴδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας· καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ
τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης.

51.363

α'. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι μετὰ προθυμίας τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς ἐδέξασθε λόγους, ὅτι με μακά 51.364 ριον ἐποίησατε. Μακάριος γὰρ ὁ λέγων εἰς ὧτα ἀκουόντων. Οὐκ ἀπὸ τῶν κρότων καὶ τῶν ἐπαίνων 51.365 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ποιῶντας εἶδον, ἐπέισθην. Ὅτε γὰρ ὑμῖν παρήνουν μὴ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔλεγον ὅτι τὸν Θεὸν παροξύνομεν τοῦτο ποιῶντες, καὶ ἀντινομοθετοῦμεν αὐτῷ (αὐτὸς γὰρ εἶπεν, Εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, ἡμεῖς δὲ κατευχόμενοι τῶν ἐχθρῶν, ἀξιῶμεν αὐτὸν τὸν ἑαυτοῦ λῦσαι νόμον), ὅτε οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔλεγον, πολλοὺς ἐν ὑμῖν εἶδον πρόσωπα τύπτοντας καὶ στήθη, στενάζοντας πικρῶς, εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ἀνατείνοντας, συγγνώμην αἰτοῦντας περὶ τῶν τοιούτων εὐχῶν. Τότε δὲ καὶ ἐγὼ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας, ηὐχαρίστησα τῷ Θεῷ, ὅτι οὕτω ταχέως ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας τὸν καρπὸν ἡμῖν ἤνεγκε. Τοιοῦτον γὰρ ὁ σπόρος ὁ πνευματικὸς· οὐ δεῖται ἐνιαυτῶν, οὐδὲ χρόνων, οὐδὲ ἡμερῶν, ἀλλὰ ἂν ἐπιλάβηται ψυχῆς γενναίας, εὐθέως τὸν στάχυν ἀκμάζοντα καὶ ἀπηρτισμένον δείκνυσιν· ὃ δὲ καὶ χθὲς γέγονεν ὑφ' ὑμῶν.

Κατέβαλον λόγον κατανούξεως, καὶ ἐβλάστησε στεναγμὸς ἐξομολογήσεως, στεναγμὸς πολὺν ἔχων τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν. Εἰ γὰρ ὁ τελώνης ἐκεῖνος, ἵνα τὸ στήθος τύπτων εἶπη, Ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ἀπῆλθε δεδικαιωμένος ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον, πόσῃν εἰκὸς ἡμᾶς κτήσασθαι παρῤῥησίαν, ἐν βραχεῖ χρόνῳ τοσαύτην κατάνυξιν ἐπιδειξαμένους; Καίτοι τελώνου χεῖρον οὐδέν· οὗτος γὰρ ἔσχατος ὄρος κακίας ἐστίν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς παραδηλῶν, εἰς παράδειγμα τῶν ἐσχάτων κακῶν τὰς πόρνas καὶ τοὺς τελώνας ἄγει συνεχῶς. Πεπαρῤῥησιασμένη γάρ ἐστι βία, ἀνεπιτίμητος ἀρπαγὴ, ἀναίσχυντος πλεονεξίας τρόπος, πραγματεία λόγον οὐκ ἔχουσα, ἀναιδὴς ἐμπορία· ἀλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτοις συζῶν κακοῖς, ἴσχυσεν ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων ἀπορρίψασθαι τὰ ὀνειδή, καὶ πλέον ὧν ἤτησε λαβεῖν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἠξίου λέγων, Ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ ἴλεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδικαίωσεν αὐτὸν ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος· Τῷ δὲ δυναμένῳ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. Καίτοι ὁ Φαρισαῖος ηὕξατο, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἔστη, καὶ τὸν αὐτὸν ἐκάλεσε Θεὸν, καὶ πλείονα εἶπε ῥήματα, καὶ ἀπὸ εὐχαριστίας τὸ προοίμιον ἐποίησατο τῆς εὐχῆς. Πόθεν οὖν ἐκεῖνος μὲν καὶ ἂ εἶχεν ἀπώλεσε καλὰ, οὗτος δὲ καὶ ἦν οὐκ εἶχε προσέλαβε παρῤῥησίαν; Ὅτι οὐ τῆς εὐχῆς ὁ αὐτὸς τρόπος ἦν. Ὁ μὲν γὰρ ἀλαζονείας ἔγεμε καὶ τύφου καὶ ἀπονοίας, οὗτος δὲ εὐγνωμοσύνης πολλῆς· διὰ τοῦτο οὗτος μὲν μυρία ἁμαρτημάτων φορτία ἔχων, πάντα ἀπέθετο, καὶ δικαιοσύνην ἔλαβεν· ἐκεῖνος δὲ πλήρη τὴν ναῦν κατορθωμάτων ἀναγαγῶν, καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ νηστείας, καθάπερ τινὶ σκοπέλῳ προσαράξας τῷ τῆς κενοδοξίας καὶ ἀπονοίας φρονήματι, ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τὸ ναυάγιον ὑπέμεινε· τὸ γὰρ ἐν εὐχῇ ζημιωθῆναι, ἐν λιμένι ναυάγιον ἐστὶν ὑπομῆναι. Ἄλλ' οὐ παρὰ τὴν φύσιν τῆς εὐχῆς τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν τὴν αὐτοῦ.

β'. Ὅρᾳς πῶς οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν ἡ εὐχή, ἐὰν μὴ προσῆ τὸ κατ' ἐκείνους εὕξασθαι τοὺς νόμους, οὓς τέθεικεν ὁ Χριστός; Τίνας δὲ τέθεικε νόμους;

51.366 Ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχεσθαι. καὶ τῶν πολλὰ λυπούντων. Κἂν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, ἀπολλύμεθα πάντως· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὸν Φαρισαῖον. Εἰ γὰρ οὗτος, οὐχὶ τῶν ἐχθρῶν κατευζάμενος, ἀλλὰ κενοδοξήσας μόνον, τοσαύτην ἔδωκε δίκην, τίς μένει τιμωρία τοὺς μακροὺς καὶ πολλοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀποτείνοντας λόγους; Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; ἔστηκας συγγνώμην αἰτῶν ἁμαρτημάτων, καὶ θυμοῦ πληροῖς τὴν διάνοιαν; Ὅτε πάντων ἡμερωτέρους εἶναι χρή, Δεσπότη διαλεγόμενος, ὑπὲρ οἰκείων πλημμελημάτων παρακαλοῦντας, ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν καὶ συγγνώμην αἰτοῦντας, τότε ἀγριούμεθα, καὶ πρὸς θηριωδίαν ἐκπίπτομεν, καὶ πικρίας τὸ στόμα πληροῦμεν; Καὶ πῶς δυνησόμεθα, εἰπέ μοι, τῆς σωτηρίας ἐπιτυχεῖν, σχῆμα μὲν ἰκετῶν προβαλλόμενοι, ῥήματα δὲ ἀπονοίας φέροντες, καὶ καθ' ἑαυτῶν παροξύνοντες τὸν Δεσπότην; Εἰσηλθες τὰ οἰκεῖα θεραπεῦσαι τραύματα, οὐχὶ τὰ τοῦ πλησίον χαλεπώτερα ἐργάσασθαι· ἰλασμοῦ καιρὸς ἐστίν, εὐχῆς καιρὸς καὶ στεναγμοῦ, οὐχὶ ὀργῆς· δακρύων, οὐχὶ θυμοῦ, κατανύξεως, οὐχὶ ἀγανακτήσεως. Τί συγγέεις τὴν τάξιν; τί σαυτῷ πολεμεῖς; τί καταλύεις σου τὴν οἰκοδομήν; Τὸν εὐχόμενον πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡμερον ἔχειν χρή διάνοιαν, κατεσταλμένον νοῦν, συντετριμμένην καρδίαν· ὁ δὲ τῶν ἐχθρῶν καταβοῶν οὐκ ἂν δυνηθεῖ τοῦτο κατορθῶσαί ποτε· θυμοῦ γὰρ ἐστὶ πεπληρωμένος, καὶ οὐχ οἷός τε ἐστὶν ἔχειν κατεσταλμένην διάνοιαν.

Μὴ τοίνυν κατευχώμεθα τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ μηδὲ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἡμετέρων μνημονεύωμεν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ ὁ Φαρισαῖος. Ὡσπερ γὰρ ἁμαρτημάτων μεμνήσθαι, καλὸν, οὕτω κατορθωμάτων ἐπιλελῆσθαι, καλόν. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι ἢ μὲν τῶν κατορθωμάτων μνήμη πρὸς ἀλαζονείαν ἡμᾶς ἐπαίρει, ἢ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων μνήμη καταστέλλει τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινοῖ· καὶ ἐκείνη μὲν ῥαθυμότερους ποιεῖ, αὕτη δὲ σπουδαιότερους ἐργάζεται. Καὶ γὰρ ὅσοι μηδὲν νομίζουσιν ἔχειν καλόν, προθυμότεροι γίνονται πρὸς τὸ κτήσασθαι τὰ καλά· οἱ δὲ πολλὴν ἑαυτοῖς ἀποτεθεῖσθαι τὴν ἐμπορίαν ἠγούμενοι, θαρρόντες τῇ ταύτης περιουσίᾳ, οὐκ ἂν πολλὴν ἐπιδείξαιτο σπουδὴν πρὸς τὸ πλείονα περιλαβέσθαι πάλιν. γ'. Μὴ τοίνυν μνησθῆς τῶν κατορθωμάτων, ἵνα μνησθῆ αὐτῶν ὁ Θεός. Λέγε γὰρ, φησὶ, τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς. Καὶ πάλιν· Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ἀνομιῶν σου, φησὶ· σὺ δὲ μνήσθητι. Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν τοῦ τελώνου οὕτω ταχέως ἐπήκουσεν ὁ Θεός, τὸν δὲ Ἰσαὰκ ἀφήκεν εἴκοσιν ἔτη δέεσθαι καὶ παρακαλεῖν αὐτὸν περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τότε ἐπένευσε ταῖς εὐχαῖς τοῦ δικαίου; Ἀνάγκη γὰρ τῆς χθὲς διδασκαλίας ἀποδοῦναι ὑμῖν τὰ λείψανα. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο γέγονεν; Ἴνα ἀπὸ μὲν τῶν κατὰ τὸν τελώνην μάθης τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότη ταχέως ἐπακούσαντος, ἀπὸ δὲ τῶν κατὰ τὸν Ἰσαὰκ μάθης τὴν ὑπομονὴν τοῦ δούλου βραδέως λαβόντος, καὶ οὐκ ἀποστάντος τῆς ἰκετηρίας· ἵνα, κἂν ἁμαρτωλὸς ᾦς, 51.367 μὴ ἀπογνῶς, κἂν δίκαιος ᾦς, μὴ ἐπαρθῆς. Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Κακῶς εἶχεν ὁ τελώνης· διὰ τοῦτο ταχέως αὐτῷ ὠρεξε χεῖρα· ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἰσχυρότερος ἦν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν εἶασεν, ἵνα αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν ἐπιτείνῃ. Ἀλλ' οὗτος μὲν ἐκ περιουσίας ἡμῖν ὁ λόγος εἰρήσθω. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἢ γυνὴ στεῖρα ἦν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἴν', ὅταν ἴδῃς Παρθένον μητέρα γινομένην, μὴ ἀπιστήσῃς· ἴν', ὅταν εἴπῃ σοι ὁ Ἰουδαῖος, Πῶς ἔτεκεν ἡ Μαρία; εἴπῃς αὐτῷ, Πῶς ἔτεκεν ἡ Σάρρα, καὶ ἡ Ῥεβέκκα, καὶ ἡ Ῥαχήλ; Ὅταν γὰρ μέλλῃ τι θαυμαστὸν καὶ μέγα γίνεσθαι θαῦμα, πολλοὶ προτρέχουσι τύποι. Καὶ καθάπερ βασιλέως εἰσιόντος, προτρέχουσι στρατιῶται, ὥστε μὴ ἀθρόον ἀπαρασκευάστως δέξασθαι τὸν βασιλέα· οὕτω καὶ θαύματος μέλλοντος γίνεσθαι παραδόξου, προτρέχουσι τύποι, ὥστε ἡμᾶς προμελετήσαντας μὴ καταπλαγῆναι ἀθρόον, μηδὲ ἐκστήναι τῷ παραδόξῳ τοῦ γινομένου. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου. Προέδραμεν Ἰωνᾶς, καὶ ἐγύμνασεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν. Καθάπερ γὰρ ἐκείνον μετὰ τρεῖς ἡμέρας

τὸ κῆτος ἤμεσεν, οὐχ εὐρὸν ἐν αὐτῷ τὴν οἰκείαν τροφήν καὶ κατάλληλον· οἰκεία γὰρ τροφή καὶ κατάλληλος θάνατος τῆς ἀμαρτίας ἢ φύσις· ἐντεῦθεν ἐτέχθη, ἐντεῦθεν ἐρρίζωθη, ἐντεῦθεν καὶ τρέφεται. Καθάπερ οὖν ἐφ' ἡμῶν, ἐπειδὴν λίθον καταπίωμεν οὐκ εἰδότες, τότε μὲν πρῶτον ἐπιχειρεῖ πέψαι τοῦτον ἢ τοῦ στομάχου δύναμις· ἐπειδὴν δὲ εὐρὴ ἀλλοτριὰν αὐτῷ οὔσαν τροφήν, ὁμιλήσασα ἐπὶ πλέον αὐτῷ τῇ πεπτικῇ δυνάμει, ἐκείνον μὲν οὐ διαφθείρει, τὴν δὲ ἑαυτῆς ἀπόλλυσιν ἰσχὺν, ὅθεν οὐδὲ τὴν προτέραν δύναται κατέχειν τροφήν, ἀλλὰ ἀτονήσασα κάκεινήν αὐτῷ συνεξεμεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ὀδύνης· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου γέγονε. Κατέπτε τὸν λίθον τὸν ἀκρογωνιαῖον, καὶ οὐκ ἴσχυσεν αὐτὸν πέψαι· ἠσθένησεν αὐτοῦ πᾶσα ἢ δύναμις· διὰ τοῦτο μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν λοιπὴν, ἣν εἶχε, συνεξέβαλε τροφήν, τῶν ἀνθρώπων συνεξεμέσας τὴν φύσιν. Οὐδὲ γὰρ ταύτην κατασχεῖν δυνήσεται λοιπὸν εἰς τέλος. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ στεῖραι προέδραμον, ἵνα ὁ τόκος πιστωθῇ· μᾶλλον δὲ οὐχ ἵνα ὁ τόκος πιστωθῇ μόνον, ἀλλ' ἐὰν ἀκριβῶς ἐξετάσωμεν, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὴν στεῖρωσιν τύπον οὔσαν εὐρήσομεν.

δ'. Ἀλλὰ προσέχετε· λεπτὸν γὰρ τὸ ῥηθησόμενον· μέλλομεν γὰρ ἐρεῖν, πῶς πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἀναστάσεως ἡμᾶς ἢ μήτρα τῆς Σάρρα στειωθεῖσα χειραγωγεῖ. Πῶς οὖν ἡμᾶς χειραγωγεῖ; Καθάπερ αὕτη νεκρὰ οὔσα ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἀνέστη, καὶ σῶμα ἐβλάστησε ζῶν τὸ τοῦ Ἰσαάκ· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς νεκρωθεὶς ἠγέρθη τῇ οἰκείᾳ δυνάμει. Καὶ ὅτι οὐ βεβίασται τὸ εἰρημένον, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Παύλου λέγοντος. Εἰπὼν γὰρ περὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὅτι οὐκ ἐνενόησε τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρα, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δὸς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατὸς ἐστὶ καὶ ποιῆσαι, τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ τῶν νεκρῶν σωμάτων ζῶντα ποιῆσαι γεννηθῆναι υἱόν· εἶτα ἀπ' ἐκείνης εἰς ταύτην ἡμᾶς τὴν πίστιν χειραγωγῶν ἐπήγαγεν· οὐκ ἐγράφη δι' ἐκείνον μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς. Διὰ τί; Οἷς μέλλει, φησὶ, λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τὸν Ἰσαάκ ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων ἠγειρεν· οὕτω καὶ τὸν Υἱὸν 51.368 ἀνέστησε, νεκρὸν γενόμενον. Βούλει καὶ ἑτέρου πράγματος μαθεῖν σύμβολον οὔσαν τὴν στεῖρωσιν; Ἥμελλεν ἢ Ἐκκλησία τὸ πλῆθος ἀποκυῆσαι τῶν πιστῶν· ἴν' οὖν μὴ ἀπιστῆς, πῶς ἢ ἄγονος, ἢ ἄκαρπος, ἢ στεῖρα ἔτεκε, προέλαβεν ἢ φύσει στεῖρα, προοδοποιούσα τῇ προαιρέσει στεῖρα, καὶ ἢ Σάρρα τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο τύπος. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη στεῖρα οὔσα ἔτεκεν ἐν γήρα, οὕτω καὶ αὕτη στεῖρα οὔσα ἔτεκεν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· Ἡμεῖς δὲ τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμέν. Ἐπειδὴ γὰρ ἢ Σάρρα τύπος ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἐλευθέρα, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ὅτι τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμέν. Καὶ πάλιν· Ἄρα, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαάκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν. Τί ἐστίν, Ἐπαγγελίας; Ὡσπερ ἐκείνον οὐκ ἔτεκε φύσις, οὐδὲ ἡμᾶς φύσις ἔτεκεν, ἀλλ' ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν· Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν· αὕτη δὲ ἐστὶ ἢ Ἐκκλησία. Προσεληλύθατε γὰρ Σιών ὄρει, φησὶ, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων.

Εἰ τοίνυν ἄνω Ἱερουσαλήμ ἢ Ἐκκλησία ἐστὶ, τῆς δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ τύπος ἐστὶν ἢ Σάρρα, καθὼς εἶπεν, ὅτι Δύο εἰσὶ, μία μὲν εἰς δουλείαν γεννώσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ· ἢ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, εὐδηλον ὅτι τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τύπος ἐστὶν ἢ Σάρρα κατὰ τὸν τόκον καὶ τὴν στεῖρωσιν. ε'. Οἶδα ὅτι λεπτότερα τὰ εἰρημένα· ἀλλ' ἐὰν λάβωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς παραδραμεῖται τῶν λεγομένων. Οὔτοι μὲν οὖν μυστικώτεροι καὶ δογματικώτεροι οἱ λόγοι· εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἠθικώτερον μετὰ τούτων ἐρῶ. Στεῖρα ἦν ἢ γυνή, ἵνα μάθης τοῦ ἀνδρὸς τὴν σωφροσύνην· ὅτι οὔτε ἐκείνην ἐξέβαλε, καίτοι οὐδενὸς τότε κωλύοντος

νόμου, οὔτε ἑτέραν λαβῶν, τῇ ἐλευθέρᾳ ἐπεισήγαγεν· ὃ δὴ πολλοὶ ποιοῦσι προφάσει παιδοποιίας, τὴν ἀσέλγειαν τὴν ἑαυτῶν πληροῦντες, καὶ τὰς μὲν ἐκβάλλοντες, τὰς δὲ εἰσάγοντες· οἱ δὲ καὶ παλλακίδας ἐφοπλίζοντες, καὶ μυρίων τὰς οἰκίας πληροῦντες πολέμων. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλ' ἔμενε στέργων τὴν κληρωθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ γυναῖκα, καὶ παρεκάλει τὸν τῆς φύσεως Δεσπότην διορθῶσαι τῆς φύσεως τὰ δεσμὰ, καὶ οὐκ ὠνείδισε τῇ γυναικί. Καὶ πόθεν, ὅτι οὐκ ὠνείδισεν; Ἐξ αὐτῆς τῆς Γραφῆς. Εἰ ὠνείδισεν, εἶπεν ἂν ἡ Γραφή καὶ τοῦτο, καὶ οὐκ ἐσιώπησε· καὶ γὰρ τὰ κατορθώματα λέγει τῶν δικαίων, καὶ τὰ ἐλαττώματα, ἵνα τὰ μὲν φύγωμεν, τὰ δὲ ζηλώσωμεν. Ὅτε γοῦν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἢ νύμφη ἢ Ῥαχὴλ ἀπωδύρετο, κάκεῖνος ἐπέπληξεν, ἀμφοτέρω τε θέτικε, καὶ οὐκ ἀπέκρυψεν ἢ Γραφή. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, Δός μοι τέκνα, εἰ δὲ μὴ, ἀποθανοῦμαι, τί φησιν ἐκεῖνος; Μὴ Θεὸς ἐγώ, ὃς ἐστέρησέ σε καρποῦ κοιλίας; Δός μοι τέκνα. Γυναικώδης ἢ αἴτησις καὶ ἀλόγιστος. Τῷ ἀνδρὶ λέγεις, Δός μοι τέκνα, παραδραμοῦσα τὸν τῆς φύσεως Δεσπότην; Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος πληκτικώτερον ἀποκρινάμενος κατέστειλεν αὐτῆς τὴν ἄλογον αἴτησιν, καὶ ἐδίδαξε παρὰ τίνος δεῖ αἰτεῖν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως, οὔτε αὐτὸς οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οὔτε ἐκεῖνη πρὸς τοῦτον ἀπωδύρατο καὶ ἐθρήνησεν. Ἐντεῦθεν σωφροσύνην παιδεύομεθα καὶ πίστιν. Τὸ 51.369 μὲν γὰρ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ, τὴν πίστιν αὐτοῦ δείκνυσι· τὸ δὲ μὴ ἐκβαλεῖν τὴν γυναῖκα, τὴν σωφροσύνην ἡμῖν καθίστησι φανεράν· τὸ δὲ μήτε ὀνειδίσαι, μήτε ἀπογνῶναι, καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα δὴλην ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ, καθάπερ πολλοὶ ποιοῦσι νῦν ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν εἰς μαγγανείας καὶ γοητείας καταφεύγοντες, τὰ περιττὰ ταῦτα καὶ ἀνόνητα καὶ βλαβερὰ, καὶ ψυχὴν ἀπολλύντα, ἐκεῖνος ἐποίησεν, ἀλλὰ ἅπαντα ταῦτα ἀφείς, καὶ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων καταγελάσας, πρὸς τὸν τῆς φύσεως Δεσπότην τὸν δυνάμενον ταῦτα διορθοῦν μόνον ἀνέδραμεν.

ζ'. Ἀκούσατε ταῦτα, ἄνδρες, παιδεύθητε, γυναῖκες, μιμησώμεθα τὸν δίκαιον ἅπαντες. Μηδὲν ἔστω γυναικὶ ἀνδρὸς τιμιώτερον, μηδὲν ἀνδρὶ γυναικὸς ποθεινότερον. Τοῦτο πάντων ἡμῶν συγκρατεῖ τὴν ζωὴν, τὸ ὁμοιοεῖν γυναῖκα πρὸς ἄνδρα· τοῦτο συνέχει τὸν κόσμον ἅπαντα. Καθάπερ γὰρ τοῦ θεμελίου σαλευθέντος, πᾶσα ἢ οἰκοδομὴ καταφέρεται· οὕτω καὶ γάμων στασιαζόντων, ἅπας ὁ βίος ἡμῶν ἀνατρέπεται. Ὅρα γάρ· ὁ κόσμος ἐκ τῶν πόλεων συνέστηκεν, αἱ πόλεις ἐκ τῶν οἰκιῶν, αἱ οἰκίαι ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἄν τοίνυν ἐπισέλθῃ πόλεμος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, εἰς τὰς οἰκίας εἰσῆλθεν ὁ πόλεμος· τούτων δὲ ταραττομένων, καὶ αἱ πόλεις ἀνάστατοι γίνονται· πόλεων δὲ στασιαζουσῶν, καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἀνάγκη ταραχῆς ἐμπεπληθῆσαι, καὶ πολέμου, καὶ μάχης. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς πολλὴν ἐποίησε τοῦ πράγματος τούτου τὴν πρόνοιαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἀφήσιν ἐκβαλεῖν γυναῖκα, ἀλλ' ἢ ἐπὶ πορνείᾳ μόνον. Τί οὖν ἂν λοῖδορος ἦ, φησὶν, ἂν δαπανηρὰ καὶ πολυτελής, καὶ μυρία ἕτερα ἐλαττώματα ἔχη; Φέρε πάντα γενναίως, καὶ μὴ ἐκβάλης διὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ διόρθωσον τὰ ἐλαττώματα. Διὰ τοῦτο κεφαλῆς ἐπέχεις χώραν, ἵνα εἰδῆς θεραπεύειν τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον, κἂν μυρία ἔχη τραύματα οὐκ ἀποτέμνομεν τὴν κεφαλὴν. Μὴ τοίνυν μηδὲ τὴν γυναῖκα ἀποτέμνης ἑαυτοῦ· ἐν τάξει γὰρ ἡμῖν ἐστὶ τοῦ σώματος ἢ γυνή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· Οἱ ἄνδρες οὕτως ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας δὲ ὁ αὐτὸς νόμος ἡμῖν· ὡς τὴν ἑαυτῆς φίλει κεφαλὴν, ᾧ γύναι· καὶ εἰ τιμᾶς, οὕτω τίμα τὸν ἄνδρα· οὐ γὰρ εἰκὴ τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ πράγματος ποιούμεθα λόγον. Οἶδα ὅσων ἀγαθῶν αἰτίον ἐστὶ, τὸ γυναῖκα πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατεῖν· οἶδα ὅσων κακῶν ἐστὶν ὑπόθεσις, ὅταν οὔτοι πρὸς ἑαυτοῦς διαστασιάζωσι. Τότε γὰρ οὐ πλοῦτος, οὐκ εὐπαιδία, οὐ πολυπαιδία, οὐκ

ἀρχὴ καὶ δυναστεία, οὐ δόξα καὶ τιμὴ, οὐ τρυφή καὶ πολυτέλεια, οὐκ ἄλλη τις εὐπραγία δύναιτ' ἂν εὐφραῖναι ποτε γυναῖκα ἢ ἄνδρα, ὅταν πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχῶσι.

ζ'. Τοῦτο δὴ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων σπουδάζωμεν. Ἐλαττώματα ἔχει ἡ γυνή; Ποίησον ὅπερ ἐποίησεν ὁ Ἰσαάκ· δεήθητι τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ οὗτος τῆ καρτερίᾳ τῆς εὐχῆς φύσεως ἔλυσεν πῆρῳσιν, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς προαιρέσεως ἐλαττώματα διορθῶσαι δυνασόμεθα, τὸν Θεὸν συνεχῶς παρακαλοῦντες. Ἐὰν ἴδῃ σε ὁ Θεὸς διὰ τὸν αὐτοῦ νόμον καρτεροῦντα, καὶ 51.370 φέροντα γενναίως τῆς γυναικὸς τὰ ἀμαρτήματα, συνεφάψεται σοι τῆς διδασκαλίας, καὶ μισθὸν σοι δώσει τῆς ὑπομονῆς. Τί γὰρ οἶδας, φησὶν, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; ἢ τί οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Μὴ ἀποκάμῃς δὲ, φησὶ, μηδὲ ἀπελπίσης. Συμβαίνει γὰρ αὐτὴν καὶ σωθῆναι· ἂν δὲ ἀδιόρθωτος μένη, σὺ τὸν μισθὸν οὐκ ἀπώλεσας τῆς ὑπομονῆς· ἐὰν δὲ ἐκβάλῃς, ἔν πρῶτον ἡμαρτες, τὸ παραβῆναι τὸν νόμον, καὶ μοιχὸς κρίνεσθαι παρὰ τῷ Θεῷ· Ὅς γὰρ ἂν ἐκβάλῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, φησὶ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. Πολλάκις δὲ καὶ ἑτέραν χαλεπωτέραν ἐκείνης λαβῶν, τὴν μὲν ἀμαρτίαν εἰργάσω, ἀναπαύσεως δὲ οὐκ ἀπέλασας. Ἄν δὲ καὶ κρείσσω λάβῃς, οὐκ ἀφίησί σοι τὴν ἡδονὴν ἀκέραιον εἶναι τὴν ἐκ τῆς δευτέρας, διὰ τὴν ἀφεςιν τῆς προτέρας, λογιζομένης σοι μοιχείας· μοιχεία γὰρ ἐστὶ τὸ τὴν προτέραν ἀφεῖναι. Ὅταν οὖν ἴδῃς δυσκολίαν τινὰ συμπεσοῦσαν, ἢ ἐν τῷ γάμῳ, ἢ ἐν ἑτέρᾳ πραγμάτων καταστάσει, παρακάλει τὸν Θεόν· αὕτη γὰρ μόνη λύσις ἐστὶν ἀρίστη τῶν συμβαινόντων ἡμῖν δεινῶν. Καὶ γὰρ μέγα τῆς εὐχῆς τὸ ὄπλον ἐστὶ. Τοῦτο καὶ πολλάκις εἶπον, καὶ νῦν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· κἂν ἀμαρτωλὸς ὑπάρχῃς, βλέπε πρὸς τὸν τελῶνην τὸν μὴ ἀποτυχόντα, τὸν τοσαῦτα ἀμαρτήματα ἀπονιψάμενον. Βούλει μαθεῖν ὅσον ἐστὶν εὐχή; Οὐκ ἀνύει τοσοῦτον φιλία πρὸς Θεόν, ὅσον εὐχή. Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος· οὐ γὰρ ἂν ἐτόλμησα τοσοῦτον πρᾶγμα ἀπὸ τῆς ἐμαυτοῦ γνώμης ἀποφήνασθαι· ἄκουσον ἐκ τῶν Γραφῶν πῶς, ὅσον οὐκ ἦνυσε φιλία, ἦνυσεν εὐχή. Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν, φησὶν, ὃς ἔξει φίλον, καὶ ἐλθὼν εἶπη αὐτῷ· Ἐταῖρε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους· κάκεῖνος ἀποκριθεὶς ἐρεῖ αὐτῷ· Ἡ θύρα κέκλεισται, τὰ παιδία ἐπὶ τῆς κλίνης ἐστί· μή μοι κόπους πάρεχε.

Λέγω γὰρ ὑμῖν, εἰ καὶ διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ μὴ δώσει αὐτῷ, διὰ δὲ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ ὅσων ἂν χρήζη. Ὅρα πῶς, ὅσον οὐκ ἴσχυσε ἡ φιλία, τοῦτο ἴσχυσε ἡ προσεδρεία; Ἐπειδὴ γὰρ φίλος ἦν αἰτῶν, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι διὰ τοῦτο ἦνυσε, εἶπεν· Εἰ καὶ διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ μὴ δώσει αὐτῷ, διὰ δὲ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ. Εἰ καὶ ἡ φιλία μὴ ἐργάσεται, φησὶ, τοῦτο, ἀλλὰ ἡ προσεδρεία ἐργάσεται, ὅσον ἡ φιλία οὐκ ἴσχυσε. Καὶ ποῦ τοῦτο γέγονεν; Ἐπὶ τοῦ τελῶνου. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῷ Θεῷ φίλος ὁ τελῶνης· ἀλλ' ἐγένετο φίλος· ὥστε κἂν ἐχθρὸς ᾗς, τῆ προσεδρείᾳ γενήσῃ φίλος. Ὅρα καὶ τὴν Συροφοίνισσαν, καὶ ἄκουσον τί φησι πρὸς αὐτήν· Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις. Καὶ πῶς ἐποίησεν αὐτὸ, εἰ μὴ ἐστὶ καλόν; Τῆ προσεδρείᾳ αὐτὸ ἐποίησεν ἡ γυνὴ καλόν· ἵνα μάθῃς, ὅτι ὧν οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι, γινόμεθα ἄξιοι, διὰ τῆς προσεδρείας.

η'. Ταῦτα εἶπον ἵνα μὴ λέγῃς ὅτι Ἀμαρτωλὸς εἰμι, ἀπαρρησίαστος εἰμι, οὐκ ἔχω εὐχήν. Ἐκεῖνος ἔχει παρρησίαν ὁ μὴ νομίζων ἔχειν παρρησίαν· ὡς ὁ νομίζων παρρησίαν ἔχειν, ἀπώλεσε τὴν παρρησίαν, καθάπερ ὁ Φαρισαῖος· ὁ δὲ νομίζων ἑαυτὸν ἀπερρίμμενον καὶ ἀπαρρησίαστον, οὗτος μάλιστα εἰσακουσθήσεται, καθάπερ ὁ τελῶνης. Ὅρα πόσα ἔχεις παραδείγματα, τὴν Συροφοίνισσαν, τὸν τελῶνην, 51.371 τὸν ληστήν τὸν ἐπὶ σταυροῦ, τὸν ἐν τῇ παραβολῇ φίλον τὸν τοὺς τρεῖς ἄρτους αἰτοῦντα, καὶ οὐχ οὕτω διὰ τὴν φιλίαν, ὡς διὰ τὴν προσεδρείαν ἐπιτυχόντα. Τούτων

ἕκαστος εἰ εἶπεν, ὅτι Ἄμαρτωλός εἰμι, ὅτι Κατησχυμένος εἰμί, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλω προσελθεῖν, οὐκ ἂν ἦνυσέ τι πλέον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἕκαστος τούτων οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εἶδε τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐθάρρει, καὶ κατετόλμησε, καὶ ἀμαρτωλὸς ὢν ἠτεῖτο ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἦνυσεν ἕκαστος ἄπερ ἠθέλησε. Ταῦτ' οὖν μνημονεύομεν ἅπαντα καὶ φυλάττωμεν, καὶ εὐχόμεθα διηνεκῶς, μετὰ νήψεως, μετὰ τοῦ θαρρῆν, μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων, μετὰ σπουδῆς πολλῆς. Μεθ' ὅσης ἕτεροι σπουδῆς κατεύχονται τῶν ἐχθρῶν, μετὰ τοσαύτης 51.372 ἡμεῖς σπουδῆς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν ἀδελφῶν εὐξόμεθα, καὶ πάντως ἐπιτευξόμεθα τῶν συμφερόντων ἀπάντων. Φιλάνθρωπος γὰρ ὁ διδούς, καὶ οὐχ οὕτως ἡμεῖς ἐπιποθοῦμεν λαβεῖν, ὡς ἐκεῖνος ἐπιποθεῖ δοῦναι. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, κἂν εἰς ἔσχατον κακίας πυθμένα κατενεχθῶμεν, μηδὲ οὕτως ἀπογνῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἀλλὰ μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος προσίωμεν, πείσαντες ἑαυτοὺς ὅτι πάντως ληψόμεθα ἄπερ αἰτούμεν, ἂν κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κειμένους νόμους αἰτῶμεν. Τῷ δυναμένῳ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ ἡμῶν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.